



## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# - at skrive i mandtal



Tegning: J Kraglund

Udstilling i anledning af 200-året for  
folketællingen 1787

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm 1987

En folketælling er en statistisk liste over et lands eller en egns befolkning, med de til statistisk benyttelse nødvendige oplysninger om enkeltpersoner, børn såvel som voksne, alder, ægteskabelige stilling, erhverv etc.

Helt tilbage til omk. år 800 f.Kr. har man kendt til folketællinger i Kina. Perserne havde folketællinger under Dareius, og i Romerriget lod kejser Augustus alverden skrive i mandtal, således som vi læser om det i juleevangeliet. Herhjemme i Danmark afholdtes den første almindelige folketælling for hele landet d. 15. august 1769. Imidlertid er alle grundmaterialerne tilintetgjort, og kun de på grund af listerne udarbejdede tabeller er bevaret.

Dengang blev resultatet af folketællingen betragtet som en statshemmelighed af militær betydning. Det var magtpolitiske årsager der lå bag, når regeringen ønskede en opgørelse over, hvor mange mennesker der boede i landet, og hvorledes aldersfordelingen var. Mange var bekymrede for, at tællingen muligvis skulle danne grundlag for nye skatter, og det er måske forklaringen på, at nogle har oplyst, at deres familie var mindre, end den rent faktisk var!

De officielle folketællinger i Danmark fandt sted 15/8-1769, 1/7-1787, 1/2-1801, 18/2-1834, herefter foregår alle senere folketællinger 1. februar 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870, 1880, 1885 (kun for København), 1890, 1901, 1906, 1911, 1920 o.s.v. Den sidste folketælling med udsendelse af folketællingsskemaer fandt sted i 1970; herefter foregår al videre tælling via EDB-teknik og CPR-registre. Folketællinger skal være 80 år gamle, før de er almindeligt tilgængelige.

#### 1. Mandtalsliste fra Kalundborg rådstue 1645.

I denne tælling nævnes samtlige familiemedlemmer med navn og alder. Med blyant er noteret husstandens nummer, og med rød farve er personernes antal noteret.

#### 2. Folketællingsliste 1769 fra Helsingør rådstue.

Første almindelige folketælling fandt sted i 1769, men medtog ikke personnavne. Dog findes der undertiden bevaret mandtalslister, som oplyser husfaderens navn i rådstuearkiverne.

### 3. Kgl. rescript

til biskop Nicolai Edinger Balle og geheimekonferensråd og stiftsbefalingsmand Gregers Christian, greve af Haxthausen om, at der skal afholdes almindelig folketælling for hele kongeriget d. 1. juli 1787 med det formål "at faa en nøje Underretning om Folkemængdens Tilstand paa ethvert Sted til Oplysning og Vejledning.... paa det (at) den kan blive saa nøjagtig og paalidelig som det er mueligt, skal (den) foretages paa følgende Maade:"

#### Tællingsdato

*Tællingen finder sted søndag d. 1. juli 1787. Såfremt man i købstæderne ikke kan blive færdig på 1 dag fortsættes de følgende hverdage. På landet fortsættes de følgende søndage. Man noterer forholdene, som de var d. 1. juli uanset, at de har ændret sig inden den egnede nedskrivning fandt sted.*

#### Hvem skal noteres?

*Alle uanset stand skal noteres, også selvom de var bortrejst på tællingsdagen. Både civile og militære personer skal noteres.*

#### Hvem udfører tællingen?

*I købstæderne foregår tællingen under magistratens bestyrelse af rodemesteren, der går fra hus til hus og noterer, hvad husfaderen oplyser. Hver familie noteres for sig.*

*På landet foregår tællingen sognevis foretaget af præsten evt. med hjælp fra degn og skoleholder. Fra prædikestolen indkaldes de husfædre, præsten mener, at han kan nå at notere den dag. Tællingen fortsætter om nødvendigt de følgende søndage.*

#### Hvad skal noteres?

*Man noteres der, hvor man har fast adresse. Tællingen sker gård- og hus-vis. Der noteres fulde navn, alder - løbende år medregnet (= nyfødte anføres som 1 år), personens rang i husstanden, ægtestand og antal ægteskaber, erhverv samt evt. defekter, hvad enten de måtte være af åndelig eller fysisk art.*

#### Folketællingslisternes gang i systemet.

*I byerne retter magistraten eller byfogden fejl eller mangler og sender tællingerne til amtmanden, som videresender dem til rentekammeret.*

*Fra sognene går listerne til provsterne i hvert herred og derfra til biskoppen, som ligeledes fremsender materialet til rentekammeret.*

4. **Embedsbog fra Hejninge pastorat (420) 1776-1788.**  
Rescriptet findes omtalt i samtlige pastoraters embedsbog som modtaget, hvorimod det ikke har været muligt at konstatere, hvor længe man var om at udføre ordren, og hvornår listerne er blevet sendt fra sognet. Rescriptet står noteret som punkt 107.
  5. **For at undgå enhver misforståelse fulgte med rescriptet dette tænkte eksempel på en folketælling fra 1787.**
  6. **Eksempel på det faktiske resultat af folketællingen 1787 taget fra Stubbekøbing købstad (bd. 34).**  
Læg mærke til familie 2. Familien Staal har velmagtsdage: faderen er hofagent, proprietær og købmand.
  7. **Folketælling 1834 for Gundslev sogn, Maribo amt (bd. 53).**  
Bemærk især nr. 49: Tiderne er blevet magrere for Ditlev Staal; nu er han almisselem, men dog med egen opvarterske!
  8. **Folketælling 1840 for Gundslev sogn, Maribo amt (bd. 66).**  
Bemærk Fattiglem Ditlev Staal har siden sidste folketælling 1834 fået ny tjenestepige. (nr. 31).
  9. **Tegning af J. Kraglund**  
forestillende en præst/degn, der har givet sognets familieoverhoveder besked på at møde op hos ham, og nu er han i færd med at notere deres oplysninger til brug for folketællingen.
- Nogle eksempler på, hvad benyttet af folketællingsmaterialet har fået ud af det.
10. **Folketællingen 1787 for Gentofte sogn**  
udarbejdet af Tjørnegårdsskolens 6 b i 1985 med forord, sted- og navneregister ved lærer Hans G. Petersen.
  11. **Studier i dansk befolkningshistorie 1750-1890**  
ved Hans Chr. Johansen.
  12. **Befolkningsudvikling og familiestruktur i det 18. århundrede**  
ved Hans Chr. Johansen.
  13. **Folketællingen i Tybjerg herred 1787**  
ved Kjeld W. Rasmussen og Helge Vangmark er illustreret med mange informative kort.